

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE - SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA

VOL. XXV, 3

SECTIO D

1970

Katedra i Zakład Anatomii Prawidłowej. Wydział Lekarski. Akademia Medyczna w Lublinie
Kierownik: prof. dr med. Mieczysław Stelmasiak

Stanisław ZAŁUSKA

Nerwy skórne uda i голени u człowieka i makaków

Кожные нервы бедра и голени у человека и макак

The Cutaneous Nerves of the Thigh and Leg in Man and in *Macacus*

Nerwy skórne kończyny dolnej u człowieka mają dość bogatą literaturę, natomiast u innych naczelnych wiadomości z tej dziedziny są na ogół skromne. W celu częściowego uzupełnienia luki w tym zagadnieniu podjąłem niniejsze badania.

Pracę wykonano na 50 kończynach dolnych człowieka oraz 100 kończynach tylnych *Macacus rhesus* i 50 *Macacus cynomolgus*. Preparowano ogólnie przyjętymi metodami posługując się lupą dwuoczną. W badaniach zwracano uwagę na miejsce wyjścia nerwów skórnych, ich przebieg, rozgałęzienia i zakres unerwienia.

BADANIA WŁASNE

Nerw skórny boczny uda

Nerw skórny boczny uda występował we wszystkich zbadanych przypadkach. Odmiany powstawania omawianego nerwu przedstawiono na tab. 1 i 2. Nerw skórny boczny uda u człowieka wiódł włókna L_1L_2 — w 20,0%, $L_1L_2L_3$ — w 8,0%, L_2 — w 18,0%, L_2L_3 — w 52,0%, $L_2L_3L_4$ — w 2,0% przypadków, a u makaków L_2L_3 — w 2,7%, $L_2L_3L_4$ — w 8,7%, $L_2L_3L_4L_5$ w w 0,7%, L_3 — w 4,0%, L_3L_4 — w 65,3%, $L_3L_4L_5$ — 12,7%, L_4 — w 3,3% i L_4L_5 — w 2,7%.

U człowieka przebieg i położenie omawianego nerwu nie odbiegały od najczęściej spotykanych opisów (3). Wydostawał się on pod powieź

Tab 1. Odmianny powstawania n. skórno boczno u człowieka
 Variations in formation of the lateral cutaneous nerve of thigh in man

Ilość pni	Ilość korzeni	Płeć		Męska		Żeńska		Razem %
		Strona		P	L	P	L	
		Nn. rdzeniowe		%	%	%	%	
Jeden	1	L ₁ L ₂		4,0	2,0	4,0	6,0	16,0
		L ₂		4,0	2,0	6,0	6,0	18,0
		L ₂ L ₃		6,0	6,0	2,0	—	14,0
	2	L ₁ L ₂		2,0	—	2,0	—	4,0
		L ₂ L ₃		6,0	8,0	4,0	10,0	28,0
		L ₂ L ₃ L ₃		—	2,0	—	—	2,0
	3	L ₁ L ₂ L ₃		2,0	2,0	2,0	—	6,0
		L ₂ L ₂ L ₃		—	—	2,0	—	2,0
		L ₂ L ₃ L ₄		—	2,0	—	—	2,0
	Gałąź n. udowego		2,0	2,0	—	2,0	6,0	
	Dwa	a. L ₁ L ₂ b. L ₃		—	—	2,0	—	2,0

w 92,0% tuż poniżej, a w 8,0% powyżej więzadła pachwinowego. Po- między blaszkami powięzi szerokiej w 82,0% dzielił się na gałęzie przed- nią i tylną, w 2,0% biegł w postaci dwu pni samodzielnie wychodzących ze splotu, a w 16,0% nie ulegał podziałowi. W 66,0% gałąź przednia, grubsza, unerwiała skórę okolicy bocznej oraz części bocznej okolicy przedniej uda i pola górnego części bocznej okolicy przedniej kolana, zaś tylna — skórę pokrywającą m. napinający powięź szeroką, okolicy krętarzowej oraz pola dolnego okolicy miednicznej. W 4,0% gałąź przed- nia lub pień przedni, znacznie grubsze od tylnych, poszerzały swój zakres zaopatrzenia o część pośrodkową i przyśrodkową okolicy przed- niej uda i pola górnego okolicy przedniej kolana oraz pole dolne okolicy przyśrodkowej uda. W 14,0% przypadków gałąź tylna była grubsza i wówczas zwiększała swój zakres unerwienia kosztem gałęzi przedniej o część tylną okolicy bocznej uda. W 16,0% n. skórny boczny uda za- opatrywał skórę okolicy krętarzowej, pola dolnego okolicy miednicznej i okolicy bocznej uda.

U makaków n. skórny boczny uda (ryc. 1) w obrębie miednicy prze- biegał podobnie jak u człowieka. Pod powięzią wychodził on przyśrod- kowo i tuż poniżej kolca biodrowego przedniego górnego dzielił się na końcowe gałęzie, wśród których wyróżniono: wsteczną, tylną, boczną, przednią i przyśrodkową. W 12,0% brak było gałęzi wstecznej. W 4,0%

Tab. 2. Odmiany powstawania n. skórniego bocznego uda u makaków
 Variations in formation of the lateral cutaneous nerve of thigh in *macacus*

Ilość korzeni	Gałęzie brzuszne nn. rdzeniowych	Macacus								Ra- zem %
		<i>rhesus</i>				<i>cynomolgus</i>				
		Płeć								
		Męska		Żeńska		Męska		Żeńska		
		Strona								
		P	L	P	L	P	L	P	L	
%	%	%	%	%	%	%	%			
1	L ₂ L ₃	—	—	—	—	—	—	2,0	2,0	1,3
	L ₂ L ₃ L ₄	—	1,0	—	—	—	—	—	—	0,7
	L ₃	—	1,0	—	—	2,0	2,0	2,0	2,0	3,3
	L ₃ L ₄	—	1,0	—	—	2,0	—	2,0	2,0	2,7
	L ₄	—	—	—	—	2,0	2,0	—	—	1,3
2	L ₂ L ₃ L ₃ L ₄	—	—	—	—	2,0	2,0	—	—	1,3
	L ₂ L ₃ L ₄	—	—	1,0	1,0	2,0	—	—	—	2,0
	L ₃ L ₃	—	—	—	1,0	—	—	—	—	0,7
	L ₃ L ₃ L ₄	3,0	2,0	4,0	3,0	—	2,0	4,0	4,0	11,3
	L ₃ L ₄	6,0	5,0	12,0	12,0	12,0	14,0	4,0	8,0	36,0
	L ₃ L ₄ L ₅	1,0	—	—	1,0	—	—	2,0	—	2,0
	L ₄ L ₄	1,0	—	—	1,0	—	—	2,0	—	2,0
	L ₄ L ₅	—	—	—	1,0	—	—	—	2,0	1,3
3	L ₂ L ₃ L ₃	1,0	—	—	—	—	—	—	—	0,7
	L ₂ L ₃ L ₄ L ₄	2,0	2,0	1,0	1,0	—	—	—	—	4,0
	L ₂ L ₃ L ₄ L ₅	—	—	1,0	—	—	—	—	—	0,7
	L ₃ L ₃ L ₄	—	—	—	—	—	—	2,0	2,0	1,3
	L ₃ L ₃ L ₄ L ₃ L ₄	2,0	1,0	1,0	2,0	—	—	—	—	4,0
	L ₃ L ₄ L ₄	1,0	1,0	3,0	1,0	2,0	2,0	4,0	4,0	8,0
	L ₃ L ₄ L ₅	5,0	6,0	1,0	1,0	—	—	2,0	—	9,3
	L ₃ L ₄ L ₃ L ₄ L ₅	—	—	—	1,0	—	—	—	—	0,7
	L ₄ L ₄ L ₅	—	—	2,0	—	—	—	—	—	1,3
4	L ₂ L ₃ L ₃ L ₃	—	1,0	—	—	—	—	—	—	0,7
	L ₂ L ₃ L ₃ L ₄	—	1,0	—	—	—	—	—	—	0,7
	L ₃ L ₃ L ₄ L ₄	1,0	—	—	1,0	—	—	—	—	1,3
	L ₃ L ₃ L ₃ L ₄ L ₃ L ₄	—	1,0	—	—	—	—	—	—	0,7
	L ₃ L ₄ L ₄ L ₅	—	—	1,0	—	—	—	—	—	0,7

przypadków omawiany nerw przed podziałem oddawał n. płciowo-
-udowy.

Ryc. 1. Nerw skórny boczny uda w obrębie splotu lędźwiowego u *Macacus rhesus*
The lateral cutaneous nerve of thigh within the lumbar plexus in *Macacus rhesus*

Gałąź wsteczna rozkrzewiała się w skórze okolicy krętarzowej oraz pola dolnego okolicy miednicznej. Gałąź tylna przebiegała wzdłuż części tylnej okolicy bocznej uda i zazwyczaj sięgała jej pola dolnego, rzadko — kolana. Gałąź boczna, najczęściej najgrubsza, biegła wzdłuż części przedniej okolicy bocznej uda do kolana. Gałąź przednia podążała do okolicy kolana w niewielkiej odległości od gałęzi bocznej. Gałąź przyśrodkowa w 20,0% biegła do skóry okolicy podpachwinowej, w 80,0% — dzieliła się na dwie gałązki, z których cieńsza dochodziła do okolicy podpachwinowej, grubsza w 76,0% — do pola górnego okolicy przyśrodkowej uda, a w 4,0% — aż do okolicy przyśrodkowej kolana.

U makaków n. skórny boczny uda zaopatrywał skórę okolicy krętarzowej i pola dolnego okolicy miednicznej w 88,0% przypadków, okolicy podpachwinowej — w 100%, okolicy bocznej uda — w 6,0%, okolicy bocznej uda poza jego polem dolnym w części tylnej — w 94,0%, części bocznej i pośrodkowej okolicy przedniej uda oraz pola górnego części pośrodkowej okolicy przedniej kolana — w 100%, części przyśrodkowych tych okolic — w 4,0%, pola górnego okolicy przyśrodkowej uda — w 80,0%, jej pola środkowego i dolnego oraz okolicy przyśrodkowej kolana — w 4,0%, okolicy bocznej kolana — w 6,0%.

Nerw skórny boczny uda tworzą u naczelnych 1—4 korzenie, które prowadzą włókna nn. rdzeniowych od Th₁₂ do L₅. Wyniki badań szeregu autorów (1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 17, 18, 20, 21, 22, 24) oraz własne, dotyczące budowy omawianego nerwu, ilustruje tab. 3.

Tab. 3. Gałęzie brzuszne nerwów rdzeniowych tworzące n. skórny boczny uda u naczelnych

Ventral branches of the spinal nerves forming the lateral cutaneous nerve of thigh in primates

Gałęzie brzuszne nn. rdzeniowych	Małpiatki	Małpy szeroko- nose	Niższe małpy wąskonośe	Małpy człeko- kształtne	Człowiek
	Przypadków				
	20	26	291	55	898
	%	%	%	%	%
Th ₁₂ — L ₁	—	—	—	7,3	0,1
Th ₁₂ — L ₂	—	—	—	3,7	12,5
Th ₁₃ — L ₁	—	—	—	14,6	—
Th ₁₃ — L ₂	—	—	—	14,6	—
L ₁	—	6,0	0,7	3,7	2,9
L ₁ — L ₂	—	33,3	—	32,7	3,1
L ₁ — L ₃	—	—	—	12,7	15,6
L ₂	—	—	—	—	18,0
L ₂ — L ₃	20,0	27,4	8,2	10,9	12,9
L ₂ — L ₄	—	—	13,7	—	0,1
L ₂ — L ₅	—	—	0,3	—	—
L ₃	—	—	2,0	—	6,0
L ₃ — L ₄	65,0	33,3	56,4	—	0,8
L ₃ — L ₅	10,0	—	14,8	—	—
L ₄	—	—	2,4	—	—
L ₄ — L ₅	5,0	—	1,4	—	—
Gałąź n. udowego	—	—	—	—	26,3
Gałąź n. płciowo- udowego	—	—	—	—	0,3
Brak nerwu	—	—	—	—	1,3

Nerw skórny boczny uda wychodzi pod powięź zazwyczaj u człowieka poniżej lub na wysokości więzadła pachwinowego, a w pojedynczych przypadkach powyżej tego więzadła (2, 3, 20). U innych naczelnych stosunki są odwrotne (4, 10, 11, 16, 20). U człowieka zaopatruje on stale skórę okolicy bocznej uda (2, 23), często — również okolicy krętarzowej, dolnego pola okolicy miednicznej, części bocznej okolicy przedniej (2, 23) i części bocznej okolicy tylnej uda (24), a w niewielkich odsetkach przypadków — także okolicy przyśrodkowej uda (2). U innych naczelnych zakres zaopatrzenia tego nerwu jest większy niż u człowieka o okolicę podpachwinową, część pośrodkową okolicy przedniej uda oraz okolicę przednią kolana. Związane to jest ze słabszym rozwojem u nich gałęzi skórnych n. udowego, a przede wszystkim z brakiem gałęzi skórnej n. zasłonowego (4, 16, 18, 19, 20).

Nerwy biodrowo-podbrzuszny, biodrowo-pachwinowy i płciowo-udowy

U człowieka gałęzie skórne n. biodrowo-podbrzusznego rozkrzewiały się w skórze niewielkiego pola części górnej okolicy bocznej uda, a w 6,0% przypadków również w okolicy pachwinowej. Gałęzie czuciowe n. biodrowo-pachwinowego docierały do skóry okolicy pachwinowej, podpachwinowej oraz górnego pola okolicy przyśrodkowej uda. Do górnego pola okolicy przyśrodkowej uda oraz okolicy podpachwinowej dochodziły również gałązki n. płciowo-udowego.

U makaków gałęzie n. biodrowo-podbrzusznego zaopatrywały skórę okolicy podpachwinowej, a w 9,7% — również okolicy pachwinowej. Do okolicy pachwinowej dochodziły także gałęzie skórne nn. biodrowo-pachwinowych górnego i dolnego, a w 3,3% — n. płciowo-udowego.

U naczelnych zakres unerwienia gałęzi skórnych n. biodrowo-podbrzusznego na udzie ogranicza się do małego górnego odcinka okolicy bocznej uda, okolicy pachwinowej i podpachwinowej (2, 3, 4, 16, 18, 23). Jedynie w przypadkach braku n. skórniego bocznego uda mogą one sięgać 1/2 długości uda (21, 23). Gałęzie skórne n. biodrowo-pachwinowego rozkrzewiają się u naczelnych w skórze okolicy pachwinowej i podpachwinowej. Tylko u człowieka może rozszerzać się on na pole górne okolicy przyśrodkowej uda (2, 3, 18). Zakres zaopatrzenia czuciowego n. płciowo-udowego na udzie u naczelnych obejmuje zazwyczaj skórę okolicy pachwinowej (6, 18, 19, 20). Tylko u człowieka może się on rozszerzać na górne pola okolicy przedniej i przyśrodkowej uda (2, 3), a w przypadkach braku n. skórniego bocznego uda może sięgać 1/2 długości uda (2, 21).

Nerw udowy

U człowieka n. udowy oddawał do skóry przednio-przyśrodkowej powierzchni uda od 2 do 4 gałęzi. Gałąź boczna, zazwyczaj pojedyncza i najgrubsza, przebijała m. krawiecki kilka cm poniżej więzadła pachwinowego i biegła nieco z boku linii pośrodkowej uda, schodząc do kolana. W 60,0% unerwiała ona skórę części pośrodkowej okolicy przedniej uda i kolana, w 16,0% — również części bocznych tych okolic, w 2,0% — części pośrodkowej i przyśrodkowej okolicy przedniej uda i kolana. W 22,0% brak było opisywanej gałęzi. Gałąź pośrodkowa, najcieńsza, w 84,0% pojedyncza, w 10,0% podwójna, przebijała m. krawiecki poniżej gałęzi bocznej i biegła tuż obok niej, rozkrzewiając się w skórze części przyśrodkowej okolicy przedniej uda w 78,0%, tylko w jej polu górnym — w 4,0%, w części pośrodkowej i przyśrodkowej okolicy przedniej uda — w 12,0% przypadków. W 6,0% brak było tej gałęzi. Gałąź przyśrodkowa, w 64,0% pojedyncza, w 20,0% podwójna i w 4,0% potrójna, początkowo biegła pod m. krawieckim, a w 1/2 długości uda wychodziła spod niego pod powięź. W 72,0% rozkrzewiała się ona w skórze pola środkowego okolicy przyśrodkowej uda, zaś w 16,0% — również pola dolnego tej okolicy. W 12,0% brak było tej gałęzi.

U człowieka gałęzie skórne n. udowego zaopatrywały skórę części pośrodkowych okolicy przedniej uda i górnego pola okolicy przedniej kolana — w 90,0%, ich części przyśrodkowych — w 92,0%, 1/2 górnej części przyśrodkowej okolicy przedniej uda — w 4,0%, części bocznych okolicy przedniej uda i pola górnego okolicy przedniej kolana — w 16,0%, pola środkowego okolicy przyśrodkowej uda — w 88,0% oraz pola dolnego tej okolicy — w 16,0%.

U makaków gałąź skórna n. udowego biegła pod m. krawieckim i w 1/3 górnej długości uda dzieliła się w 76,0% na trzy, a w 20,0% na cztery gałęzie. Dwie lub trzy z nich przebijały powięź w 1/3 górnej, zaś jedna, najgrubsza, w 1/3 dolnej długości uda. Zaopatrywały one skórę części przyśrodkowej okolicy przedniej uda — w 92,0%, jej pola górnego i środkowego — w 4,0%, pola górnego okolicy przyśrodkowej uda — w 20,0%, pola środkowego tej okolicy w 96,0%, dolnego — w 92,0%, pola górnego części przyśrodkowej okolicy przedniej kolana i okolicy przyśrodkowej kolana — w 92,0% oraz pola górnego i środkowego części przyśrodkowej okolicy przedniej goleni w 88,0%. W 4,0% brak było omawianej gałęzi.

U naczelnych n. udowy oddaje do skór od 1 do 5 gałęzi. U człowieka zaopatrują one skórę części pośrodkowej i przyśrodkowej okolicy przedniej uda, pola środkowego okolicy przyśrodkowej uda, rzadziej — również części bocznej okolicy przedniej uda, a w przypadkach braku

n. skórno-bocznego uda — także okolicy bocznej uda (2, 21, 23). U pozostałych naczelnych unerwiają one skórę części przyśrodkowej okolicy przedniej uda, pola środkowego i dolnego okolicy przyśrodkowej uda, rzadziej — jej pola górnego, okolicy przyśrodkowej kolana i przylegających do niej odcinków okolicy przedniej i tylnej kolana oraz mniejszego lub większego odcinka części przyśrodkowej okolicy przedniej goleni (4, 11, 16).

Nerw skórny przedni uda

Nerw skórny przedni uda stwierdzono tylko u człowieka w 6,0% przypadków. Prowadził on włókna z L_2 w 4,0%, zaś z L_2L_3 — w 2,0%. Biegł on wzdłuż n. udowego po jego stronie bocznej i wychodził na udo przez rozstęp mięśniowy. Rozkrzewiał się on w skórze części pośrodkowej okolicy przedniej uda i pola górnego okolicy przedniej kolana w 2,0%, w pozostałych zaś — również w dolnej połowie części przyśrodkowej okolicy przedniej uda oraz pola górnego części przyśrodkowej okolicy przedniej kolana.

W dostępnej mi literaturze tylko Bardeen (2) opisuje n. skórny przedni uda. Stwierdził on go w 11,3% wśród 123 przebadanych. Nerw ten prowadził włókna L_1L_2 — w 11 przypadkach, L_2L_3 — w 2 oraz $L_2L_3L_4$ — w 1.

Nerw zasłonowy

U człowieka gałąź skórna n. zasłonowego odchodziła bezpośrednio od pnia nerwu w 12,0%, zaś od jego gałęzi przedniej — w 88,0% przypadków. Przebijała ona powięź w 1/3 górnej długości uda w 12,0% i sięgała do okolicy kolana, natomiast w pozostałych przypadkach wychodziła pod skórę w 1/3 dolnej długości uda i dochodziła wówczas do okolicy kolana w 80,0%, a do połowy długości goleni — w 8,0%.

Wśród makaków gałąź skórna n. zasłonowego stwierdzono dwukrotnie tylko u *Macacus rhesus*. Odchodziła ona od jego gałęzi przedniej, przebijała powięź w 1/3 dolnej długości uda i zaopatrywała skórę w okolicy przyśrodkowej uda i goleni do wysokości kostki przyśrodkowej.

Dane literatury, dotyczące gałęzi skórnej n. zasłonowego u człowieka, nie odbiegają od wyników niniejszej pracy. U pozostałych naczelnych n. zasłonowy zazwyczaj nie oddaje gałęzi skórnej (4, 11, 16, 18). Tylko Bolk (4) opisuje ją u szympansa.

Nerw skórny tylny uda

Nerw skórny tylny uda w zbadanym materiale wychodził zawsze samodzielnie ze splotu krzyżowego. Odmiany budowy tego nerwu przedstawiono na tab. 4 i 5.

Tab. 4. Budowa n. skórniego tylnego uda u człowieka
The formation of the posterior cutaneous nerve of thigh in man

Ilość korzeni	Płeć		Męska		Żeńska		Razem %
	Strona		P	L	P	L	
	Nn. rdzeniowe		%	%	%	%	
2	L ₄ L ₅ S ₁ S ₂		2,0	—	4,0	—	6,0
	L ₅ S ₁ S ₂		—	2,0	—	—	2,0
	S ₁ S ₂		12,0	10,0	6,0	6,0	34,0
	S ₁ S ₂ S ₃		—	2,0	—	—	2,0
	S ₂ S ₃		4,0	4,0	—	6,0	14,0
3	L ₅ S ₁ S ₂		2,0	2,0	—	—	4,0
	S ₁ S ₂ S ₃		4,0	6,0	14,0	12,0	36,0
	S ₂ S ₃ S ₄		2,0	—	—	—	2,0

U człowieka omawiany nerw prowadził włókna L₄L₅S₁S₂ — w 6,0%, L₅S₁S₂ — w 6,0%, S₁S₂ — w 34,0%, S₁S₂S₃ — 38,0%, S₂S₃ — w 14,0% i S₂S₃S₄ — w 2,0% przypadków, natomiast u makaków L₇ — w 1,3%, L₈ — w 0,7%, S₁ — w 0,7%, L₆L₇ — w 1,3%, L₆L₇S₁ — w 1,3%, L₆L₇S₁S₂ — w 2,0%, L₆S₁ — w 0,7%, L₆S₁S₂ — w 0,7%, L₇S₁ — w 73,3%, L₇S₁S₂ — w 6,0%, L₇L₈S₁ — w 1,3%, L₈S₁ — w 2,0%, S₁S₂ — w 8,0% przypadków.

U człowieka przebieg, położenie i podział n. skórniego tylnego uda nie odbiegały od opisów spotykanych w podręcznikach anatomii (3). Wysyłał on nn. skórne dolne pośladków, gałęzie kroczone oraz zaopatrywał skórę okolicy tylnej uda i kolana, pola górnego okolicy tylnej goleni — w 100%, pola środkowego okolicy tylnej goleni — w 4,0%, połowy górnej pola środkowego tej okolicy — w 40,0% oraz pola górnego i środkowego okolicy bocznej goleni w 4,0%.

U makaków przebieg n. skórniego tylnego uda w odcinku miedniczkowym i pośladkowym był podobny jak u człowieka. W 88,0% występował pojedynczy pień tego nerwu, zaś w 12,0% podwójny. Nerw skórny tylny uda dzielił się na pień dla nn. skórnych dolnych pośladków, pień dla gałęzi kroczone (81,3%) lub gałęzie kroczone (18,7%) oraz gałąź lub gałęzie skórne tylne najczęściej w obrębie miednicy małej lub pod m. pośladkowym wielkim, rzadziej — zaraz po wyjściu spod tego mięśnia (ryc. 2).

Gałąź skórna tylna (10,7%), jej gałęzie przyśrodkowa i boczna (77,3%) lub pnie omawianego nerwu przyśrodkowy i boczny (12,0%) po wyjściu spod m. pośladkowego wielkiego podążały pionowo ku dołowi w warstwach powierzchniowych uda i zaopatrywały skórę części przyśrodko-

Tab. 5. Budowa n. skór nego tylnego uda u makaków
 The formation of the posterior cutaneous nerve of thigh in *macacus*

Ilość pn:	Ilość korzeni	Gałęzie brzuszne nn. rdzeniowych	Macacus								Ra- zem	
			rhesus				cynomolgus					
			Płeć									
			Męska		Żeńska		Męska		Żeńska			
			Strona									
P	L	P	L	P	L	P	L	%				
%	%	%	%	%	%	%	%	%				
J e d e n	1	L ₇	—	—	—	—	2,0	2,0	—	—	1,3	
		L ₈	—	—	—	1,0	—	—	—	—	0,7	
		S ₁	—	—	—	1,0	—	—	—	—	0,7	
	2	L ₇ L ₈ L ₇	1,0	—	—	1,0	—	—	—	—	1,3	
		L ₇ S ₁	8,0	9,0	12,0	10,0	16,0	16,0	24,0	20,0	51,3	
		L ₇ S ₁ L ₇ S ₁	—	—	1,0	—	—	—	—	—	0,7	
		L ₈ S ₁	—	—	—	—	—	2,0	—	—	0,7	
		S ₁ S ₂	2,0	3,0	1,0	1,0	—	—	—	—	4,7	
	3	L ₇ L ₇ S ₁	2,0	2,0	2,0	3,0	2,0	2,0	—	—	7,3	
		L ₇ S ₁ L ₇ S ₁	1,0	1,0	2,0	2,0	—	2,0	—	—	4,7	
		L ₇ L ₈ S ₁	—	—	1,0	—	2,0	—	—	—	1,3	
		L ₆ L ₇ L ₇ S ₁	—	—	1,0	—	—	—	—	—	1,3	
		L ₆ L ₇ S ₁ S ₂	1,0	—	2,0	1,0	—	—	—	—	2,7	
		L ₇ S ₁ S ₁	—	3,0	—	—	—	—	—	—	2,0	
		L ₇ S ₁ S ₂	2,0	1,0	1,0	3,0	—	—	—	—	4,7	
		S ₁ S ₁ S ₂	1,0	—	1,0	—	—	—	—	—	1,3	
	4	L ₇ L ₇ S ₁ S ₁	—	—	1,0	—	—	—	—	—	0,7	
		L ₇ S ₁ L ₇ S ₁ S ₂	1,0	—	—	—	—	—	—	—	0,7	
	D w a	a. L ₆ S ₇	b. S ₁	—	—	—	—	—	—	—	2,0	0,7
		a. L ₆ S ₁ S ₂	b. S ₁	—	—	—	—	—	—	2,0	—	0,7
a. L ₇		b. L ₇ S ₁	—	1,0	1,0	—	—	—	—	2,0	2,0	
a. L ₇ S ₁		b. L ₇ S ₁	1,0	—	—	1,0	—	—	—	—	1,3	
a. L ₇		b. L ₇ S ₁ S ₁	—	—	—	1,0	—	—	—	—	0,7	
a. L ₇ S ₁		b. S ₁	2,0	—	—	—	2,0	—	—	2,0	2,7	
a. L ₇ S ₁		b. L ₇ S ₁ S ₂	—	1,0	—	—	—	—	—	—	0,7	
a. L ₈		b. L ₈ S ₁	1,0	1,0	—	—	—	—	—	—	1,3	
a. S ₁		b. S ₁ S ₂	1,0	2,0	—	—	—	—	—	—	2,0	

wej, pośrodkowej oraz pola środkowego i dolnego części bocznej okolicy tylnej kolana.

U naczelnych nerw skórny tylny uda występuje zazwyczaj w postaci pojedynczego pnia. Wychodzi on najczęściej samodzielnie ze splotu

Ryc. 2. Nerw skórny tylny uda u *Macacus rhesus*
The posterior cutaneous nerve of thigh in *Macacus rhesus*

krzyżowego (2, 4, 6, 11, 17, 19, 21). U człowieka niekiedy jest on reprezentowany przez dwa, rzadko — przez trzy, cztery, a nawet pięć pni, które samodzielnie wychodzą ze splotu (2), zaś u małp człekokształtnych może być odgałęzieniem n. kulszowego (18) lub n. piszczelowego (19). Omawiany nerw tworzą 1—4 korzenie, które mogą zawierać włókna od L₄ do S₄. U człowieka zazwyczaj prowadzą one włókna S₁, S₂, S₃,

a czasem także — S_4 , L_5 lub L_4 (2, 6, 17, 21), u małych człekokształtnych — $L_3L_4S_1S_2$, $L_3L_4S_1S_2S_3$, $L_4S_1S_2S_3$ (4) lub S_2S_3 (19). U niższych małych wąskonosych, według naszych badań, zazwyczaj wiodą one włókna L_7 i S_1 , rzadko także — S_2 , L_6 i L_8 . Nerw skórny tylny uda po oddaniu nn. skórnym dolnym poślądków oraz gałęzi kroczywych biegnie wzdłuż tylnej okolicy uda i u człowieka schodzi na gołąń sięgając w większości przypadków 1/3 górnej długości goleni, rzadziej — do jej pola środkowego, a nielicznie — również dolnego (2, 14, 15, 23). U innych naczelnych nerw ten nie wychodzi na gołąń (4, 14, 15, 19) lub sięga tylko jej pola górnego, rzadko — środkowego (11, 16, 18).

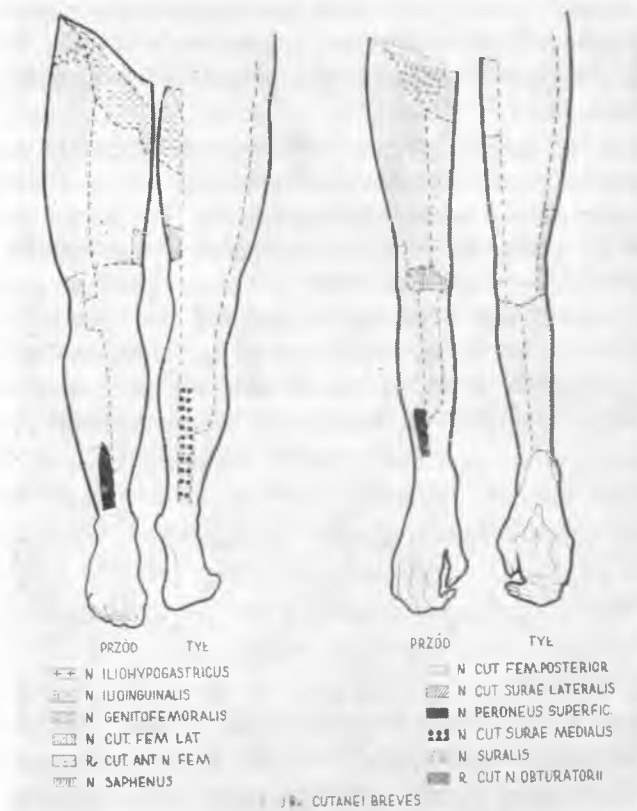
Nerw udowo-goleniowy

U człowieka w zbadanym materiale przebieg, położenie i rozgałęzienia n. udowo-goleniowego nie odbiegały od najczęściej spotykanych opisów (3). Swym zakresem zaopatrzenia obejmował on skórę okolicy przyśrodkowej i pola dolnego okolicy przedniej kolana, okolicy przyśrodkowej goleni i części przyśrodkowej okolicy przedniej goleni — w 100%, a części bocznej okolicy przedniej goleni — w 4,0% przypadków. We wszystkich przypadkach sięgał on do brzegu przyśrodkowego stopy.

U makaków n. udowo-goleniowy oddzielał się od n. udowego powyżej więzadła pachwinowego w 2,7%, zaś w części górnej uda — w 97,3%. Przebiegał on początkowo wzdłuż naczyń udowych, a następnie udowo-goleniowych. Na grzbiet stopy przechodził obok gałęzi powierzchniowej t. udowo-goleniowej. Zaopatrywał on skórę pola dolnego części przyśrodkowej i pośrodkowej okolicy przedniej uda — w 6,0%, pola dolnego części przyśrodkowej i pośrodkowej okolicy przedniej kolana — w 100%, pola górnego części przyśrodkowej tej okolicy — w 6,0%, pola dolnego okolicy przyśrodkowej uda oraz okolicy przyśrodkowej kolana — 2,7%, pola górnego i środkowego części przyśrodkowej okolicy przedniej goleni — w 12,0%, pola dolnego części przyśrodkowej tej okolicy, okolicy przyśrodkowej goleni i pola środkowego części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni — w 100%, pola dolnego części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni — w 94,0%.

U naczelnych n. udowo-goleniowy jest najdłuższą gałęzią n. udowego. U człowieka zazwyczaj towarzyszy on ż. odpiszczałowej i sięga do brzegu przyśrodkowego stopy, czasem — do palucha (2), wyjątkowo kończy się on już w skórze okolicy przyśrodkowej i przedniej kolana (2, 3). U innych naczelnych przebiega on wzdłuż naczyń udowo-goleniowych i zazwyczaj sięga do palców (4, 6, 11, 19, 20), rzadko — tylko do grzbietu stopy (10, 16, 19). Nerw udowo-goleniowy zaopatruje skórę pola dolnego okolicy przyśrodkowej uda (niestale), stale okolicy przyśrodkowej ko-

łana, okolice przedniej kolana, okolice przyśrodkowej goleni i części przyśrodkowej okolice przedniej goleni (2, 3, 4, 11, 16, 18, 23). Gałązki jego unerwiają również skórę części przyśrodkowej okolice tylnej goleni: u człowieka rzadko (23), natomiast częściej u innych naczelnych (4, 11, 16, 18, 19).

Ryc. 3. Okolice unerwienia skóry uda i goleni u człowieka i makaków
Regions of the innervation of the skin of the thigh and leg in man and in *macacus*

Nerw skórny przyśrodkowy łydki

U człowieka w zbadanym materiale n. skórny przyśrodkowy łydki odchodził w dole podkolanowym z tylnego obwodu n. piszczelowego samodzielnie — w 64,0%, zaś wspólnie z gałęziami mięśniowymi — w 36,0%. W 16,0% przypadków oddzielał się on na wysokości linii stawu kolanowego, a w 84,0% — od 1 do 4 cm powyżej tej linii. Symetryczne odejście tego nerwu stwierdzono tylko w 16,0%. Nerw skórny przyśrod-

kowy łydki początkowo biegł między głowami m. brzuchatego, następnie wchodził pod powięź, którą przebijał poniżej 1/2 długości goleni i towarzyszył ż. odstrzałkowej. W 60,0% przypadków w zespoleniu z n. skórnym bocznym łydki tworzył on n. łydkowy, zaś w pozostałych w dolnym polu podudzia oddawał gałązki piętowe boczne, które w 12,0% stanowiły jego zakończenie, a w 28,0% schodził na grzbiet stopy jako n. skórnym grzbietowy boczny. Omawiany nerw zaopatrywał skórę pola środkowego części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni — w 44,0%, 1/2 dolną tego pola — w 28,0%, a pole dolne części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni w 40,0%.

U makaków n. skórnym przyśrodkowym łydki oddzielał się od tylnego obwodu n. piszczelowego wspólnie z gałęziami mięśniowymi, przy czym na wysokości szczeliny stawu kolanowego w 10,7%, zaś od 1 do 3 cm powyżej niej — w 89,3%. Symetryczne odejście tego nerwu stwierdzono w 96,0%. Omawiany nerw w 80,0% początkowo biegł głęboko między głowami m. brzuchatego łydki i wychodził pod powięź w 1/3 górnej długości goleni — w 16,0%, w 1/2 jej długości — w 3,3% oraz w 1/3 dolnej — w 60,7%. W 20,0% przypadków nerw ten zaraz po odejściu od n. piszczelowego wchodził do warstw powierzchniowych łydki i w 1/3 dolnej długości goleni przebijał powięź. Opisywany nerw stale oddawał gałęzie piętowe boczne i tylko w 6,0% wysyłał gałązki do skóry pola dolnego części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni. We wszystkich przypadkach brał on udział w zaopatrzeniu skóry grzbietu stopy. Opisywany nerw w 84,0% w 1/4 dolnej długości goleni wysyłał gałąź łączącą, która w 24,0% dochodziła do n. piszczelowego, zaś w 64,0% — do m. podszwowego boczego.

U naczelnych n. skórnym przyśrodkowym łydki odchodzi z tylnego obwodu n. piszczelowego samodzielnie lub wspólnie z gałęziami mięśniowymi. U człowieka w dużym odsetku przypadków otrzymuje on gałąź łączącą od n. skórnego boczego łydki tworząc n. łydkowy (2, 5, 15). U innych naczelnych zespolenie to z reguły nie występuje (4, 6, 11, 16, 18) i n. skórnym przyśrodkowym łydki najczęściej schodzi na stopę jako n. skórnym grzbietowy boczny (4, 5, 6, 11, 15, 16, 18). Omawiany nerw zaopatruje u człowieka skórę w części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni, poniżej zakresu zaopatrzenia n. skórnego tylnego uda. U innych naczelnych zazwyczaj nie bierze on udziału w zaopatrzeniu skóry goleni i tylko w niektórych przypadkach wysyła gałązki do skóry pola dolnego okolicy tylnej goleni. U makaków występuje często gałąź łącząca n. skórnego przyśrodkowego łydki do n. piszczelowego lub n. podszwowego boczego (10, 16).

Nerw skórny boczny łydki

U człowieka n. skórny boczny łydki stwierdzono w 96,0%. Odchodził on od n. strzałkowego wspólnego od 3 do 8 cm powyżej szczeliny stawu kolanowego. W początkowym swym przebiegu oddawał gałązki do skóry okolicy bocznej kolana. W 72,0% omawiany nerw dzielił się na dwie gałęzie: przednią i tylną, przy czym w 48,0% pierwsza z nich była grubsza, zaś w 24,0% stosunki były odwrotne. Gałąź przednia biegła w pobliżu okolicy przedniej i bocznej goleni, sięgając do kostki bocznej. Gałąź tylna podążała wzdłuż części bocznej okolicy tylnej goleni i w 48,0% łączyła się z n. skórnym przyśrodkowym łydki, w 12,0% — sięgała grzbietu stopy, a w 12,0% schodziła na grzbiet stopy jako n. skórny grzbietowy boczny. W 24,0% omawiany nerw nie ulegał podziałowi, biegł wzdłuż okolicy bocznej goleni i sięgał do kostki bocznej, a w 12,0% wysyłał gałąź łączącą do n. skórnego przyśrodkowego łydki w 1/3 górnej długości goleni. Nerw skórny przyśrodkowy łydki rozkrzewiał się w skórze okolicy bocznej kolana i goleni, części bocznej okolicy przedniej goleni oraz pola dolnego części bocznej okolicy tylnej goleni — w 96,0%, pola środkowego części bocznej okolicy tylnej goleni — w 56,0% i w 1/2 dolnej części tego pola — w 40,0%.

U makaków n. skórny boczny łydki lub jego gałęzie odchodziły od tylnego lub tylnobocznego obwodu n. strzałkowego wspólnego w 1/3 górnej długości uda — w 38,7%, zaś w jego 1/3 części środkowej w 61,3%. Nerw ten dzielił się na dwie gałęzie: przednią i tylną — w 84,0%, na trzy gałęzie: dwie przednie i tylną — w 6,0%, przednią i dwie tylne — w 0,7%, na cztery gałęzie: dwie przednie i dwie tylne — w 0,7%, trzy przednie i tylną — w 0,7%. W 8,0% gałęzie omawianego nerwu przednia i tylna odchodziły samodzielnie od n. strzałkowego wspólnego. Na udzie omawiany nerw lub jego gałęzie początkowo ściśle przylegały do n. strzałkowego wspólnego, następnie kierowały się bocznie i przebijały m. dwugłowy uda lub wychodziły spod jego brzegu tylnego. Gałąź przednia tego nerwu biegła wzdłuż granicy okolicy bocznej i przedniej goleni i sięgała do kostki bocznej. Gałąź tylna biegła wzdłuż ż. odstrzałkowej i kończyła się na wysokości kostki bocznej. Nerw skórny boczny łydki u makaków we wszystkich przypadkach zaopatrywał skórę części bocznej okolicy bocznej kolana, okolicy bocznej goleni, pola górnego i środkowego części bocznej okolicy przedniej goleni, części bocznej i pośrodkowej oraz pola górnego części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni.

Nerw skórny boczny łydki w 42,7%, jego gałąź przednia — w 4,7% i tylna w 2,7% oddawały krótkie gałęzie skórne. Podobne gałęzie odchodziły od n. strzałkowego wspólnego w 44,0% przypadków zazwyczaj poniżej odejścia n. skórnego bocznego łydki. Gałęzie te przebijały m.

dwugłowy uda i rozkrzewiały się w skórze pola dolnego części tylnej okolicy bocznej uda i okolicy bocznej kolana.

U naczelných n. skórny boczny łydki jest zazwyczaj gałęzią n. strzałkowego wspólnego (2, 5, 11, 15, 16, 18), rzadko — n. kulszowego lub n. piszczelowego (16). Występuje on najczęściej w postaci pojedynczego pnia, niekiedy w postaci — dwu pni odchodzących oddzielnie od n. strzałkowego. Pojedynczy pień często dzieli się na dwie gałęzie, rzadziej rozpada się na trzy i więcej gałęzi (2, 4, 15, 16). U człowieka omawiany nerw zazwyczaj zaopatruje skórę okolicy bocznej kolana i goleni oraz części bocznej okolicy przedniej goleni, rzadziej — części bocznej okolicy tylnej goleni (2, 5, 15, 23), a nawet części przyśrodkowej tej okolicy (15). W niewielkich odsetkach przypadków n. skórny boczny łydki schodzi na grzbiet stopy jako n. skórny grzbietowy boczny (2, 5, 14, 15). U innych naczelných zakres zaopatrzenia omawianego nerwu na goleni jest zazwyczaj nieco większy niż u człowieka, gdyż częściowo uzupełnia on brak na goleni gałęzi n. skórnego tylnego uda.

Krótkie gałęzie skórne n. strzałkowego wspólnego, n. skórnego boczno łydki, a rzadko n. kulszowego opisują Bolk (4) i Preuschhof (18) u małp człekokształtných oraz Okuda (16) u *Macacus cyclopsis*.

Nerw łydkowy

U człowieka n. łydkowy stwierdzono w 60,0% przypadków. Połączenie między nn. skórnymi przyśrodkowym i bocznym łydki następowało w polu górnym goleni — w 12,0% w środkowym — w 12,0% i w dolnym — w 36,0%. W polu górnym i środkowym goleni zespolenie to obserwowano pod powięzią, w dolnym — na powięzi. Nerw łydkowy oddawał gałęzie piętowe boczne i przechodził w n. skórny grzbietowy boczny. Zakres jego zaopatrzenia obejmował pole dolne okolicy bocznej goleni i pole dolne części bocznej okolicy tylnej goleni — w 4,0%, pole środkowe lub 1/2 dolną część tego pola części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni — po 12,0% oraz pole dolne części przyśrodkowej okolicy tylnej goleni — w 60,0%.

U makaków n. łydkowy stwierdzono w 2,7%. Powstawał on tuż powyżej kostki bocznej, oddawał gałęzie piętowe boczne i przechodził w n. skórny grzbietowy boczny. Wśród naczelných n. łydkowy dotychczas został opisany tylko u człowieka.

Nerw strzałkowy powierzchowny

Nerw strzałkowy powierzchowny po oddaniu gałęzi mięśniowych dzielił się na n. grzbietowy przyśrodkowy i pośredni. Na goleni, zarówno u człowieka jak i u makaków, oddawały one gałązki do skóry pola dol-

nego części bocznej okolicy przedniej goleni. U naczelných n. strzałkowy powierzchowny zazwyczaj zaopatruje na goleni niewielki odcinek skóry w polu dolnym jej okolicy przedniej (2, 4, 6, 16). Na ryc. 3 przedstawiono okolice unerwienia skóry uda i goleni u człowieka i makaków.

PIŚMIENNICTWO

1. Ancel P., Sencert L.: *Bibliogr. Anat.*, 9, 209—222, 1901.
2. Bardeen Ch. R.: *Amer. J. Anat.*, 6, 259—390, 1907.
3. Bochenek A., Reicher M.: *Anatomia człowieka*, t. VII, PZWL, Warszawa, 1965.
4. Bolk L.: *Morph. J.*, 25, 305—361, 1898.
5. Dobyczyn B. D.: *Sbornik naucznych rabot po izuczeniju struktury pierifiericzeskoj nierwnoj sistiemy*, Irkutsk, 94—100, 1959.
6. Eisler P.: *Anat. Anz.*, 6, 274—281, 1891.
7. Ferrari F.: *Bibliogr. Anat.*, 21, 176—180, 1911.
8. Gasanow S. A.: *Trudy Azierbajdzanskogo med. instituta*, 9, 39—43, 1963.
9. Gładkowska-Rzeczycka J.: *Acta Biol. Med. (Gdańsk)*, 9, 197—260, 1965.
10. Hartman C. G., Straus W. L.: *The Anatomy of the Macacus Monkey*, New York 1961.
11. Hepburn D.: *J. Anat. Physiol.*, 26, 347—356, 1892.
12. Horwitz M. T.: *Anat. Rec.*, 74, 91—107, 1939.
13. Jamieson E. B.: *J. Anat. Physiol.*, 37, 266—285, 1903.
14. Kosiński K.: *Arch. Nauk Antropologicznych (dodatek do t. I)*, Warszawa—Wilno 1925.
15. Kosiński K.: *Arch. Nauk Antropologicznych*, t. II, Warszawa 1926.
16. Okuda S.: *Okajimas Folia Anat. Jap.*, 33, 301—320, 1959.
17. Paterson M. D.: *J. Anat. Physiol.*, 28, 84—95, 1894.
18. Preuschoft H.: *Anat. Anz.*, 110, 353—374, 1962.
19. Raven H. C.: *The Anatomy of the Gorilla*, Columbia, Univ. Press, New York 1950.
20. Ruge G.: *Morph. J.*, 20, 305—397, 1893.
21. Seliwanowa L. M.: *Sbornik naucznych rabot. Woprosy anatomii i opieratiwnoj chirurgii*, 73—81, 1955.
22. Severeano G.: *Bibliogr. Anat.*, 13, 299—313, 1904.
23. Szewkunienko W. N.: *Atlas pierifiericzeskoj nierwnoj i wienoznoj system*, Miedgiz, Moskwa—Leningrad 1949.
24. Webber R. H.: *Acta Anat.*, 44, 336—345, 1961.

Otrzymano 12 II 1970.

РЕЗЮМЕ

Кожные нервы бедра и голени автор исследовал билатерально на 25 трупах человека, 50 *Macacus rhesus* и 25 *Macacus cynoptolgus*.

В работе описаны варианты выхода, топографии, разветвлений и

зон снабжения латерального, переднего и заднего кожных нервов бедра, внутреннего кожного нерва нижней конечности медиального и латерального кожных нервов голени, а также кожных ветвей подвздошноподчревного, подвздошнопахового, половых органов и бедра, бедренного, запирающего, икроножного и поверхностного малоберцового нервов.

S U M M A R Y

The cutaneous nerves of the thigh and leg were studied bilaterally on 25 human corpses, 50 *Macacus rhesus* and 25 *Macacus cynomolgus*.

In the paper there were presented various patterns of the departure, passing, ramifications and supply region of the following cutaneous nerves: lateral, anterior and posterior of the thigh, saphenous, and medial and lateral sural as well as the patterns of cutaneous branches of iliohypogastric, ilioinguinal, genitofemoral, femoral, obturator, superficial peroneal and sural nerves.